

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПАДУН ЄВГЕНІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 347. 633

**ІНСТИТУТ ПРИЙОМНОГО ВИХОВАННЯ
У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор
Тімуш Ірина Сергіївна,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач кафедри цивільно-правових та
господарсько-правових дисциплін факультету № 2

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Дякович Мирослава Михайлівна,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
професор кафедри цивільного права та процесу

кандидат юридичних наук, професор
Кройтор Володимир Андрійович,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри цивільного права та процесу

Захист відбудеться 11 квітня 2017 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.007.06 в Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розіслано 10 березня 2017 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С.А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток цивілізованого суспільства визначається не тільки його економічним та соціально-культурним рівнем, але і ставленням до дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Серед основних прав і свобод людини, гарантованих українським громадянам Конституцією нашої держави, важливе місце займає рівність прав дітей незалежно від походження, а також від того, народжені вони в шлюбі чи поза ним. Відповідно до ст. 51 Конституції України батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Статтею 150 Сімейного кодексу України (далі – СК України) визначено, що батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток. Крім значного обсягу батьківських повноважень щодо виховання дитини, сімейним законодавством (ст. 155 СК України) визначено, що відмова батьків від дитини є неправозгідною та суперечить моральним засадам суспільства. До того ж, ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою притягнення їх до відповідальності, встановленої законом (ст. 164 СК України).

Чинний СК України (ч. 4 ст. 2), Закон України «Про охорону дитинства», ряд інших нормативно-правових актів визначають пріоритетним напрямком «забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку». Тобто, таким правом повинні бути забезпечені не лише діти, які мають повну сім'ю або одного з батьків, а і діти, які в силу певних життєвих обставин залишилися без батьківського піклування.

Однак окремі батьки, ігноруючи вимоги закону та нехтуючи моральними принципами, не виконують своїх батьківських обов'язків, внаслідок чого в нашій державі постійно зростає кількість дітей, позбавлених батьківського піклування.

Станом на 1 червня 2016 року в Україні налічувалося 73 182 дітей, позбавлених батьківського піклування, із яких 24,7 % – круглі сироти, а 75,3 % – діти, які мають батьків, але позбавлені їхньої опіки. Причини такої значної кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених піклування – різні. В першу чергу, це складна соціально-економічна, політична ситуація в країні, де в умовах неоголошеного воєнного стану, проблема дитячої безпритульності катастрофічно загострюється. По-друге, це внутрішньо-сімейні проблеми і конфлікти, неготовність батьків до виконання своїх батьківських обов'язків або відверте нехтування ними, що спонукає дітей залишати власні родини.

З метою дотримання вимог законодавства про забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, СК України передбачено ряд норм, спрямованих на реалізацію дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими піклування, цього права, і які в сукупності складають інститут прийомного виховання, що включає в себе такі його форми, як прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронат над дітьми. Нині в Україні створено та функціонує 4 123 прийомні сім'ї, в яких виховується 7 439 дітей та 918 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 6 081 дитина.

Важливість питання належного виховання та утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування обумовлює пильну увагу науковців до цієї

проблематики. Особливого значення для дослідження інституту прийомного виховання мають праці великої кількості фахівців у галузі сімейного права. В числі яких, в першу чергу, необхідно назвати представників радянської науки: А. М. Белякову, В. І. Бошка, Є. М. Ворожейкіна, Н. М. Єршову, В. П. Маслова, Г. К. Матвєєва, О. М. Нечаєву, О. Й. Пергамент, З. А. Підпригору, О. А. Пушкіна, В. О. Рясенцева та ін. Великої уваги до проблем влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, приділено в роботах українських та зарубіжних науковців: М. В. Антокольської, Ю. Ф. Беспалова, В. І. Борисової, В. С. Гопанчука, О. В. Дзери, М. М. Дякович, І. В. Жилінкової, Ю. О. Заїки, Л. М. Зілковської, С. П. Індиченка, О. І. Карпенко, Л. П. Короткової, В. М. Коссака, Л. В. Красицької, М. В. Логвінової, Р. А. Майданика, В. П. Мироненко, З. В. Ромовської, Л. А. Савченко, І. С. Тімуш, Є. О. Харитонова, С. Я. Фурси, Ю. С. Червоного, Я. М. Шевченко та інших.

Незважаючи на науково-теоретичну цінність наукової спадщини зазначених учених, слід зауважити, що вона не повною мірою задовольняє потреби сучасної теорії та практики у сфері виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Ці та інші обставини свідчать про актуальність зазначених питань та обумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження ґрунтується на положеннях Державної цільової програми розвитку національного усиновлення дітей України «Кожній дитині – власну родину» на 2006–2016 рр., затвердженої постановою Верховної Ради України від 1 січня 2006 р.; Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року», затвердженої Законом України від 5 березня 2009 р., Національної стратегії профілактики соціального сирітства на період до 2020 р., схваленої Указом Президента України від 22 жовтня 2012 р. № 609/2012; Указу Президента України «Про додаткові заходи із забезпечення гарантій реалізації прав та законних інтересів дітей» від 1 червня 2013 р. № 312/2013. Роботу виконано відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, річних планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015–2016 рр.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення інституту прийомного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також пропозицій щодо удосконалення сімейного законодавства у сфері виховання названої категорії дітей.

Для досягнення зазначеної мети необхідно було вирішити такі *задачі*:

- визначити ступінь теоретичної розробленості інституту прийомного виховання в сімейному праві України й окреслити методологію дослідження;
- здійснити аналіз становлення та розвитку інституту прийомного виховання в сімейному законодавстві України;
- проаналізувати зарубіжний досвід правового регулювання виховання дітей, позбавлених батьківського піклування;

- сформулювати поняття прийомного виховання, визначити завдання та принципи інституту прийомного виховання;
- здійснити класифікацію інституту прийомного виховання за формами, визначеними сімейним законодавством;
- виокремити особливості правового регулювання прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, патронатної сім'ї як форм прийомного виховання;
- охарактеризувати зміст таких форм прийомного виховання як прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронат;
- встановити специфіку усиновлення та опіки і піклування як сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- виробити пропозиції щодо удосконалення сімейного законодавства у сфері правового регулювання інституту прийомного виховання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із вихованням та утриманням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Предметом дослідження є інститут прийомного виховання в сімейному праві України.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених мети та задач підґрунтям методології дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. Зокрема, за допомогою діалектичного методу простежено взаємодію інституту прийомного виховання з сімейними формами виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (усиновлення, опіка та піклування) (*підрозділи 1.3, 3.1, 3.2*). Історико-правовий метод було застосовано для визначення стану наукових досліджень інституту прийомного виховання, а також розвитку сімейного законодавства у цій сфері (*підрозділ 1.2*). Метод індукції використовувався для аналізу судової практики з питань влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (*підрозділи 2.1, 2.2, 2.3*). За допомогою методу дедукції проаналізовано загальні положення щодо порядку передачі дітей на прийомне виховання з подальшим визначенням конкретної форми такого виховання (*підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2*). Порівняльно-правовий метод було використано для здійснення порівняльного аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства та практики його застосування щодо виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування за допомогою відповідних форм прийомного виховання, зокрема в Великобританії, Фінляндії, Польщі, Швейцарії, США (*підрозділи 1.4*). Застосування формально-логічного (догматичного) методу дозволило дослідити становлення та розвиток інституту прийомного виховання в сімейному законодавстві України (*підрозділи 1.1, 1.2*). Системно-структурний метод використано для встановлення юридичних та фактичних підстав, необхідних для прийняття компетентними державними органами рішення про передачу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на виховання у сім'ї прийомних вихователів (*підрозділи 1.3, 3.1*). Структурно-функціональний метод використано для визначення загальнотеоретичних засад правового регулювання інституту прийомного виховання, змісту прав та обов'язків прийомних вихователів (*підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3*). Формально-юридичний (логіко-юридичний) метод слугував

універсальним засобом аргументації наукових висновків та використовувався при формулюванні пропозицій щодо оптимізації сімейного законодавства в контексті предмета дослідження (*підрозділи 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3*).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в науці сімейного права України комплексним дослідженням інституту прийомного виховання.

У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано ряд нових положень, висновків і пропозицій, які мають значення для науки та практики, відповідають вимогам новизни і виносяться на захист, зокрема:

вперше:

- сформульовано поняття «приймне виховання» та «інститут прийомного виховання». Під приймним вихованням слід розуміти вид сімейно-правових відносин, які виникають у зв'язку з тимчасовим влаштуванням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сім'ї прийомних батьків, батьків-вихователів та патронатних вихователів шляхом укладення між прийомними батьками та уповноваженими органами державної влади відповідного договору. Під інститутом прийомного виховання слід розуміти сукупність правових норм, що регулюють відносини, які виникають у зв'язку з передачею дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання у сім'ї прийомних вихователів;

- виокремлено форми прийомного виховання, а саме: державні (будинки дитини, дитячі будинки, будинки-інтернати); приватно-державні (приймна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронат над дітьми); сімейні (усиновлення; опіка (піклування));

- аргументовано, що договір про передачу дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання приймним вихователям є різновидом особливого фідуціарного договору з надання послуг на користь третьої особи (дитини), сторонами якого є орган опіки та піклування і прийомний вихователі;

- доведено, що прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, патронат над дітьми, слід розглядати як родинні, але тимчасові форми виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки приймне виховання передбачає збереження і підтримку контактів дитини з її біологічними батьками, а одним із його завдань є повернення дитини в рідну (біологічну) родину;

удосконалено:

- положення про те, що приймна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронат над дітьми є важливими складовими в загальній структурі прийомного виховання, за допомогою яких відбувається належне становлення особистості дитини, і які мають значні переваги виховного потенціалу в порівнянні з державними формами опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування;

- наукове судження відповідно до якого дитина, яка тимчасово або постійно залишилась без піклування батьків, може бути передана приймним (фактичним)

вихователям, не маючи при цьому відповідного статусу – дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування;

- позиція, згідно із якою інститут прийомного виховання повинен розглядатися як засіб підтримки сім'ї, слугувати запобіганню вилучення дитини із біологічної родини та позбавленню батьків батьківських прав;

дістали подальшого розвитку:

- положення, відповідно до якого інститут прийомного виховання є фактором соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- науковий підхід, за яким специфічною особливістю прийомного виховання є тривалість перебування дитини в замінуючій сім'ї, що дозволяє виділити такі його види: влаштування на тривалий термін; невідкладне влаштування на прийомне виховання; влаштування на короткий термін.

На підставі наведених положень розроблено низку пропозицій щодо удосконалення сімейного законодавства України, зокрема запропоновано внести зміни та доповнення до: п. 22 Постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю»; статей ст. 251-1, 251-2, 252-1, ч. 2 ст. 254, ч. 3 ст. 256-3 СК України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони використовуються та можуть бути використані в:

- *науково-дослідній роботі* – під час проведення подальших наукових досліджень у галузі сімейного права у сфері прийомного виховання (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2016 року);

- *законотворчій діяльності* – в процесі удосконалення сімейного законодавства України, що визначає правові підстави та порядок влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- *правозастосовній діяльності* – діяльності судових органів та практикуючих юристів при розгляді і вирішенні питань про влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також під час підготовки науково-практичних коментарів до СК України (акт впровадження Апеляційного суду м. Києва від 9 листопада 2016 року);

- *навчально-методичній роботі* – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Сімейне право» і відповідних спецкурсів; при підготовці підручників і навчальних посібників, а також навчально-методичних матеріалів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2016 року).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані в дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях. Ідеї та розробки, що належать співавторам публікацій за темою дисертації, здобувачем не використовувалися.

У співавторстві опубліковано одну наукову статтю, в якій особистий науковий доробок здобувача полягає у формулюванні та розв'язанні наукових проблем, пов'язаних із влаштуванням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до окремих форм інституту прийомного виховання.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на десяти науково-практичних і науково-теоретичних конференціях та круглих столах: Міжкафедральному круглому столі «Реформа цивільного та

господарського законодавства в умовах сьогодення» (м. Київ, 15 квітня 2015 р.); VII Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення», присвяченій Дню юриста України (м. Київ, 29 жовтня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні» (м. Запоріжжя, 30-31 жовтня 2015 р.); VI Всеукраїнській науковій конференції «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Харків, 2 листопада 2015 р.); Міжнародній конференції «Integrarea Republicii Moldova si Ucrainei in UE: Aspectul juridic, conferinta internatsonala stiintifico-practica» (Молдова, м. Кишинів, 6-7 листопада 2015 р.); круглому столі «Актуальні проблеми сімейного права в євроінтеграційному вимірі» (м. Київ, 8 лютого 2016 р.); Науково-практичній конференції «Цивільно-правове законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (м. Київ, 28 квітня 2016 р.); круглому столі «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Київ, 30 травня 2016 р.); круглому столі «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (м. Київ, 26 вересня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 26 жовтня 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в 15 наукових публікаціях, з яких чотири – у фахових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України, одна – у фаховому науковому виданні іншої держави, десяти тезах виступів на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях та круглих столах.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (290 найменувань на 29 сторінках) і одного додатку. Загальний обсяг дисертації складає 190 сторінок, з яких основний текст – 157 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету й задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано використані методи наукового пізнання, визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, апробацію результатів дослідження, а також відомості про публікації автора за темою дисертації.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні та методологічні засади дослідження інституту прийомного виховання в Україні» складається із чотирьох підрозділів і присвячений дослідженню стану наукової розробки питання, методології проведення дисертаційного дослідження, становлення та розвитку інституту прийомного виховання у сімейному законодавстві, правового регулювання виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, у деяких зарубіжних країнах, поняття, завдання та принципів прийомного виховання.

У підрозділі 1.1. «Стан наукової розробки питання прийомного виховання та методологія проведення дослідження» окреслено основні здобутки наукової доктрини з вирішуваної проблеми, стисло, критично висвітлено праці науковців. Окреслено загальну методику проведення дисертаційного дослідження.

Базовими для вирішення задач, поставлених дисертаційним дослідженням стали праці таких вітчизняних та зарубіжних учених як: М. В. Антокольська, Ю. Ф. Беспалов, В. І. Борисова, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера, М. М. Дякович, І. В. Жилінкова, Ю. О. Заїка, Л. М. Зілковська, С. П. Індиченко, О. І. Карпенко, Л. П. Короткова, В. М. Коссак, Л. В. Красицька, М. В. Логвінова, В. П. Мироненко, З. В. Ромовська, Л. А. Савченко, І. С. Тімуш, Є. О. Харитонов, С. Я. Фурса, Ю. С. Червоний, Я. М. Шевченко та інших.

Визначено, що наявні на сьогодні монографічні дослідження не розв'язують усіх проблемних питань інституту прийомного виховання. На рівні дисертаційних досліджень окремі питання виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, висвітлювались: О. І. Карпенко «Правові засади утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» (2002 р.); В. Д. Москалюк «Дитячий будинок сімейного типу як форма виховання дітей, позбавлених батьківського піклування (цивільно-правовий аспект)» (2003 р.); Н. П. Косенко «Усиновлення як інститут сімейного права» (2014 р.), І. А. Яніцькою «Опіка та піклування як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2015 р.), Л. В. Лешанич «Правове регулювання квазісімейної форми виховання дітей» (2016 р.), І. В. Мамай «Правове регулювання опіки та піклування за цивільним та сімейним законодавством України» (2016 р.). Незважаючи на деяку науково-теоретичну цінність зазначених праць та зроблений вказаними авторами певний внесок у доктринальний розвиток інституту прийомного виховання, слід зауважити, що вони не повною мірою задовольняють сучасні потреби теорії та практики.

Науковий пошук, аргументація та оформлення досягнутих результатів за обраним напрямом дослідження передбачає використання низки наукових методів. Підґрунтям проведення даного дослідження стали як загальні (діалектичний метод, метод індукції та дедукції, системного аналізу), так і спеціальні методи пізнання правових явищ (формально-юридичний, формально-логічний тощо).

У підрозділі 1.2. «Становлення та розвиток інституту прийомного виховання у сімейному законодавстві України» присвячено висвітленню питання зародження та розвитку прийомного виховання у сімейному законодавстві України. Автором доведено, що ідея правового захисту дітей, що залишилися без батьків, зародилася ще у Київській Русі. Саме в цей період з'являються аналогічні прийомній сім'ї форми сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Наголошено, що існуючі в ті часи форми влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, носили скоріше тимчасовий, перехідний характер, і не вирішували проблему докорінним чином.

Належну правову регламентацію інституту прийомного виховання отримано завдяки здійсненню кодифікації сімейного права, з якою автор пов'язує основні етапи становлення та розвитку цього інституту. У зв'язку з чим виділено наступні

етапи: перший (1926–1968 рр.), початок якого пов’язується із прийняттям Кодексу законів про сім’ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР. Спеціальна глава цього Кодексу була присвячена інституту усиновлення, патронату, які вперше вводились в українське законодавство. Крім того, кодекс містив норми, які регулювали опіку та піклування; другий (1969–2004 рр.) – введення в дію Кодексу про шлюб та сім’ю України (набрав чинності 1 січня 1970 р.). Цим Кодексом було врегульовано відносини, які виникають у зв’язку з усиновленням, опікою та піклуванням, прийняттям дітей на виховання; третій – сучасний етап (2004 р. до сьогоднішнього часу), коли 1 січня 2004 р. набрав чинності СК України, в якому інституту прийомного виховання приділена значна увага, оскільки в ньому міститься ряд правових норм, які регулюють відносини, що виникають у зв’язку зі створенням прийомної сім’ї, дитячого будинку сімейного типу, патронатом над дітьми, а також норми щодо регулювання відносин усиновлення та опіки і піклування. Робиться висновок, що значним поштовхом для подальшого розвитку прийомного виховання слугувала поступова інтеграція України до європейської спільноти.

У підрозділі 1.3. *«Правове регулювання виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, у деяких зарубіжних країнах»* зазначено, що сучасний стан правового регулювання влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, в нашій країні, вимагає вивчення зарубіжного досвіду створення, функціонування та постійного удосконалення системи прийомного виховання. Доведено, що особливе значення при цьому представляють різні моделі його організації, які орієнтуються або на державу, або на місцеву чи приватну ініціативу. Автором наголошено, що прогресивні цивілізовані країни світу йдуть по шляху поступової відмови від утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у спеціальних закладах та зорієнтовані на формування системи прийомного виховання, в тому числі і за допомогою створення прийомних сімей, що найоптимальніше враховує необхідні умови життя та виховання дитини.

Виділено країни, які мають значний практичний досвід виховання та утримання дітей, позбавлених батьківського піклування, де система прийомного виховання функціонує понад 50 років (Великобританія, Фінляндія, Нідерланди); країни, де система прийомного виховання введена відносно недавно (Угорщина, Румунія); країни, де система прийомного виховання перебуває в стадії «середнього» функціонування (Грузія, Вірменія, Болгарія, Польща).

Обґрунтовано, що найбільш позитивного досвіду утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, шляхом прийомного виховання досягнуто у Великобританії, де місцеві органи влади виплачують прийомній сім’ї певну суму грошей на утримання дитини, яка є достатньою для покриття витрат на утримання дитини, але її не розглядають як заробітну плату. Це пов’язано з тим, що система прийомного виховання розрахована на людей, які хочуть допомогти дітям, а не отримати від цього матеріальний зиск.

Аргументовано доцільність запозичення позитивного досвіду правового регулювання виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема таких країн, як Великобританія, Фінляндія, Нідерланди, Польща.

Підрозділ 1.4. «Поняття, завдання та принципи інституту прийомного виховання» присвячено аналізу таких понять як інститут прийомного виховання та прийомне виховання, визначенню завдань та принципів інституту прийомного виховання. Запропоновано авторську дефініцію «інститут прийомного виховання», під яким слід розуміти сукупність правових норм, що виникають у зв'язку з передачею дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання у сім'ї прийомних вихователів. Сформульовано поняття «прийомне виховання», під яким необхідно розуміти вид сімейно-правових відносин, які виникають у зв'язку з тимчасовим влаштуванням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сім'ї прийомних батьків, батьків-вихователів та патронатних вихователів шляхом укладення між прийомними батьками та уповноваженими органами державної влади відповідного договору.

Зроблено висновок, що завданням цього інституту є: 1) забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, належними умовами для фізичного, духовного і морального розвитку в умовах сімейного, батьківського середовища; 2) захист прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Принципами прийомного виховання слід вважати: пріоритет інтересів і потреб дитини; відкритість і співробітництво прийомних батьків, батьків-вихователів і спеціаліста; формування базової довіри дитини; організація зустрічей дитини з біологічною сім'єю; індивідуальний підхід; врахування інтересів дитини і створення сприятливих умов для її виховання та розвитку; забезпечення можливості самореалізації дитиною; розуміння того, що не дитина повинна бути для прийомної сім'ї, а прийомна сім'я – для дитини.

Здійснено класифікацію інституту прийомного виховання та виділено такі його форми: державні (будинки дитини, дитячі будинки, будинки-інтернати); приватно-державні (прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронатна сім'я); сімейні (усиновлення; опіка (піклування)).

Розділ 2 «Приватно-державні форми прийомного виховання» складається із трьох підрозділів, у межах яких досліджується поняття, правова природа та сутність таких форм прийомного виховання, як прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронат. Виокремлюються особливості порядку їх створення та функціонування та визначається правовий статус прийомних батьків, батьків-вихователів, патронатних вихователів.

Підрозділ 2.1. «Прийомна сім'я як приватно-державна форма прийомного виховання» присвячено дослідженню питань, пов'язаних із визначенням правових підстав, порядку утворення та функціонуванням прийомної сім'ї.

Констатовано, що прийомна сім'я є державно-приватною формою виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки частину функцій – матеріальне забезпечення утримання дітей, оплату праці прийомним батькам, методичну підготовку прийомних батьків та допомогу їм у вихованні дитини, позбавленої батьківського піклування, а також контроль за утриманням та вихованням дитини – держава залишає за собою. Наголошено, що правовою підставою утворення прийомної сім'ї є укладення між прийомними батьками та органом опіки та піклування договору про утворення прийомної сім'ї. Порядок

укладення та зміст цього договору регламентовано Постановою КМУ «Про затвердження Положення про утворення прийомної сім'ї» від 26 квітня 2002 р. № 565 та главою 20-1 СК України. Додатково аргументовано, що виховання такої категорії дітей в сімейних умовах найбільш позитивно впливає на формування особистості, адже відбувається в природних для дитини умовах, у яких вплив батьків-вихователів на дитину, особливо на її життя, є домінуючим.

Визначено ряд відмінностей між класифікацією прийомних сімей у міжнародній практиці та в національному праві. Так, за зарубіжним законодавством виділяють: короткострокові прийомні сім'ї, які беруть дитину на нетривалий період (декілька тижнів чи місяців), доки рідна сім'я вирішує наявні у неї проблеми або доки дитину не направлять на утримання до дитячого будинку чи в іншу сім'ю; довгострокові прийомні сім'ї, які беруть дитину на утримання з моменту виникнення необхідності вилучити дитину із неблагополучної родини до того часу, коли дитина досягне повноліття; прийомні сім'ї – спеціалісти, які беруть на утримання дітей з проблемами у поведінці або дітей з проблемами фізичного розвитку, дітей-інвалідів. В сімейному законодавстві України передбачено лише один вид прийомної сім'ї, яка бере на виховання визначену законом кількість дітей.

У підрозділі 2.2. «Дитячий будинок сімейного типу як приватно-державна форма прийомного виховання» аналізуються правові підстави, порядок утворення та функціонування дитячого будинку сімейного типу. Зазначено, що дитячий будинок сімейного типу, який визначається у сімейному законодавстві як окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває в шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (ст. 256-5 СК України), наділений ознаками, що дають підстави віднести його до державно-приватної форми виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.

Підкреслено, що правовою підставою створення дитячого будинку сімейного типу є укладення відповідного договору між батьками-вихователями та органом опіки та піклування. Порядок укладення та зміст цього договору регламентовано Постановою КМУ «Про затвердження Положення про створення дитячого будинку сімейного типу» від 26 квітня 2002 р. № 564 та главою 20-2 СК України.

Встановлено, що влаштування дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, до дитячого будинку сімейного типу наділено певними особливостями. Зокрема, обов'язковою умовою влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу є її згода, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити (ч. 2 ст. 256-7 СК України). Підкреслено, що до дитячого будинку сімейного типу в першу чергу влаштовуються діти, які перебувають між собою у родинних відносинах, за винятком випадків, коли за медичними показниками або з інших причин вони не можуть виховуватися разом. Особливість функціонування дитячого будинку сімейного типу пов'язується і з віковим цензом батьків-вихователів та дітей.

Визначено, що одним із критеріїв, який відрізняє дитячий будинок сімейного типу від інших форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є укладення договору між батьками-вихователями та

компетентним органом державної влади. Акцентовано увагу на тому, що на органи опіки та піклування покладається обов'язок забезпечити вихованців дитячого будинку сімейного типу після залишення ними цього будинку протягом місяця впорядкованим соціальним житлом у позачерговому порядку за умови відсутності у них права на житло.

Робиться висновок, що розширення мережі дитячих будинків сімейного типу, як необхідної умови захисту права дітей, позбавлених рідної родини, на сімейне виховання, потребує формування системи спеціалізованих служб, зорієнтованих на підготовку та соціальний супровід сімейних форм опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

У підрозділі 2.3 *«Патронатна сім'я як форма прийомного виховання»* досліджуються правові підстави, особливості та сутність патронатного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Доведено, що під патронатом слід розуміти спеціальну форму влаштування дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання в сім'ю патронатного вихователя (його праця є оплачуваною) за умови розмежування прав і обов'язків по захисту прав та законних інтересів дитини між уповноваженою службою по патронатному вихованню та патронатним вихователем. Зазначено, що правовою підставою передачі дитини до сім'ї патронатного вихователя є укладення договору про патронат, сторонами якого є патронатні вихователі та орган опіки і піклування. Порядок укладення та зміст цього договору регламентовано главою 20 СК України.

Визначено, що головною ідеєю (завданням) патронату є збереження і підтримка контактів дитини з її біологічними батьками, оскільки численними науковими дослідженнями підкреслено недоцільність і небажаність повного відриву дітей від своїх біологічних батьків. Констатовано, що таку форму прийомного виховання дитини в сім'ї необхідно і можливо використовувати для забезпечення соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і підготовки до самостійного сімейного життя через набуття досвіду проживання в сім'ї, засвоєння сімейних ролей і гендерних моделей поведінки в сім'ї.

Встановлено, що патронат, як форма прийомного виховання, істотно відрізняється від сімейних форм виховання (опіки, усиновлення). Зокрема, в його основі лежить договір, в якому беруть участь дві сторони: компетентний орган державної влади і особа, яка приймає на себе обов'язки щодо виховання та утримання дитини, позбавленої батьківського піклування. Другою особливістю патронату, є те, що відносини між дитиною і патронатним вихователем не засновані на кровному спорідненні, яке досить часто лежить в основі опіки: діти, які передаються під патронат, як правило, є чужими для патронатного вихователя, а не близькими йому за сімейним чи кровно-родинним зв'язком. І нарешті, третьою ознакою, що відрізняє патронат від інших форм сімейного виховання, зокрема, опіки та піклування, є різний термін тривалості: опіка має місце до досягнення дитиною чотирнадцяти років, а патронат – до досягнення дитиною повноліття.

Розділ 3 «Сімейні форми прийомного виховання» складається із двох підрозділів, присвячених дослідженню таких сімейних форм прийомного виховання як усиновлення та опіка і піклування.

У підрозділі 3.1. «Усиновлення як сімейна форма прийомного виховання» досліджується така сімейна форма виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як усиновлення.

Визначено, що усиновлення є найкращою сімейною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в результаті якої вони вибувають із системи державної опіки та піклування, втрачають статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, передаються в сім'ю та стають її рівноправними членами.

Доведено, що шляхом здійснення усиновлення вирішуються дві величезні проблеми – з одного боку особи, які з тих чи інших причин не можуть мати власних дітей, мають змогу створити сім'ю, задовольнивши свої природні потреби піклуватися про дитину, виховувати її словом, реалізувати себе не тільки в якості члена суспільства – громадянина, а й у більш важливій якості – як батька, матір; із другого, що напевно більш важливо, – дитина, позбавлена батьківського піклування, – отримує сім'ю, батьків і всі відповідні блага. Додатково обґрунтовано, що усиновлення – це юридичний факт, з яким закон пов'язує виникнення між особою, яка прийняла дитину в сім'ю (усиновлювач), і дитиною (усиновлений) правових відносин, прирівняних до правових відносин, які існують між родичами за походженням. Цей факт включає в себе не тільки волевиявлення усиновлювача прийняти дитину у свою сім'ю на правах доньки чи сина, але й прийняття компетентним органом рішення про усиновлення. Така особливість дозволяє відмежувати усиновлення від інших форм прийомного виховання - опіки та піклування, патронату, прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу.

Зроблено висновок, що усиновлення в першу чергу необхідно розглядати як державний акт, у зв'язку із яким у визначеній категорії осіб (усиновлені та їх нащадки, усиновлювачі та їх родичі) виникають такі ж права та обов'язки, які по закону існують між батьками і дітьми, і в другу чергу, як правовий інститут, на підставі норм якого відбувається передача дитини, позбавленої батьківського піклування, у сім'ю усиновлювача.

Підрозділ 3.2. «Опіка та піклування як сімейна форма прийомного виховання» присвячений дослідженню інституту опіки та піклування в системі прийомного виховання дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Зазначено, що норми щодо опіки та піклування є комплексним правовим інститутом, в якому провідне місце займають норми цивільного права, а їхня дія забезпечена адміністративно-правовою галузевою приналежністю. Проте цьому інституту властивий і сімейно-правовий характер, оскільки норми, що регулюють відносини щодо виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувають в межах правового регулювання сімейного права.

Обґрунтовано, що опіка та піклування – це система заходів, спрямованих на забезпечення особистих і майнових прав та інтересів неповнолітніх дітей, які за віком чи станом здоров'я не можуть самотійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки. При встановленні опіки чи піклування виникає ціла низка правових відносин: по-перше, це правовідносини щодо здійснення піклування над дітьми; їх виховання; захист їхніх прав та інтересів; по-друге, це діяльність уповноважених

державних органів по влаштуванню дітей, що залишились без батьківського піклування, встановленню опіки та піклування, призначенню опікунів, піклувальників, здійснення контролю за виконанням ними функцій опіки та піклування.

Визначено, що головне завдання опіки та піклування підпорядковане провідній і визначальній меті – забезпечити дитину-сироту чи дитину, позбавлену батьківського піклування, сімейним вихованням. Робиться висновок: опіка та піклування є особливою формою державної турботи про неповнолітніх дітей, що залишились без піклування батьків.

Наголошено, що батьки або особи, які їх замінюють (опікуни, піклувальники), несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини. Тому, беручи на себе функції щодо опіки та піклування над дітьми, що позбавлені батьківського піклування, опікуни (піклувальники) повинні виконувати вимоги законодавства щодо забезпечення дитині належних умов виховання і розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, що виявилось у розробленні теоретичних основ інституту прийомного виховання. Проведене дослідження дало можливість сформулювати пропозиції, спрямовані на удосконалення сімейного законодавства України.

Найбільш вагомими науковими результатами роботи, зокрема, є такі положення.

1. Становлення та розвиток інституту прийомного виховання на теренах української державності відбувалося під впливом ряду обставин політичного, соціально-економічного, фінансового, релігійного і морального характеру, потрапляючи в залежність від природних катаклізмів, військових і політичних конфліктів тощо, і які були причинами наявності у суспільстві значної кількості дітей, позбавлених батьківського піклування, що вимагало вирішення цієї проблеми саме на рівні держави. Сучасний період розвитку інституту прийомного виховання характеризується значними позитивними досягненнями, чому значною мірою сприяє євроінтеграційний напрям розвитку українського суспільства та імплементація норм міжнародного права щодо захисту прав дітей, в тому числі і позбавлених батьківського піклування, в національне законодавство України.

2. Інститут прийомного виховання – це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку з передачею дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, у сім'ї прийомних вихователів. Метою інституту прийомного виховання є забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, правом на сімейне виховання, реалізація якого здійснюється шляхом передання дитини у прийомну родину. Принципами прийомного виховання слід вважати: пріоритет інтересів і потреб дитини; відкритість і співробітництво прийомних батьків, батьків-вихователів і спеціаліста; формування базової довіри дитини; організація зустрічей дитини з біологічною

сім'єю; індивідуальний підхід; врахування інтересів дитини і створення сприятливих умов для її виховання та розвитку; забезпечення можливості самореалізації дитиною; розуміння того, що не дитина повинна бути для прийомної сім'ї, а прийомна сім'я – для дитини.

3. Прийомне виховання – це вид сімейно-правових відносин, які виникають у зв'язку з тимчасовим влаштуванням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сім'ї прийомних батьків, батьків-вихователів та патронатних вихователів шляхом укладення між прийомними батьками та уповноваженими органами державної влади відповідного договору (про утворення прийомної сім'ї, про утворення дитячого будинку сімейного типу, про патронат).

4. Форми прийомного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, класифіковано в залежності від участі держави в процесі утримання та виховання такої категорії дітей: державні форми (будинки дитини, дитячі будинки, навчально-виховні інтернатні заклади), в яких діти утримуються повністю за рахунок держави, а функції виховання виконують професійні (штатні) вихователі; приватно-державні форми (прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронатна сім'я), в яких діти утримуються за рахунок держави шляхом надання прийомним батькам соціальної допомоги на кожную прийомну дитину та грошових виплат за виховання дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, функції виховання виконують особи, які у відповідності до закону набули статусу прийомних батьків, батьків-вихователів, патронатних вихователів; сімейні форми (усиновлення; опіки чи піклування), в яких діти утримуються за власні кошти усиновлювачів, опікунів (піклувальників), і які виконують виховні функції на підставі відповідного рішення, яке в першому випадку породжує батьківське правовідношення, в другому – відносини опіки (піклування).

5. Ознаками інституту прийомного виховання необхідно вважати: юридичною підставою передачі дітей на прийомне виховання є надання їм, в порядку визначеному законом, правового статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування; фактичною підставою передачі дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, на прийомне виховання є відповідний акт органів державної влади (рішення суду; рішення органу опіки та піклування); створення прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, патронатної сім'ї не призводить до виникнення між прийомними дітьми та прийомними батьками правовідносин, які виникають між батьками і дітьми за походженням; розірвання договору про патронат, про утворення прийомної сім'ї, про утворення дитячого будинку сімейного типу може бути обумовлене досягненням дитиною вісімнадцяти років (у виняткових випадках – 23 років) і є звичайною умовою припинення правовідносин прийомного виховання; з юридичної точки зору прийомне виховання є не лише засобом забезпечення дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, права на сімейне виховання та способом захисту їхніх прав та законних інтересів, а і фактором їх соціальної адаптації.

6. Договір про передачу дитини в прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, патронатну сім'ю визначається нами як договір між органом опіки та піклування і громадянином (виконавцем – прийомним вихователем, батьком-

вихователем, патронатним вихователем), за яким виконавець зобов'язується за завданням замовника (орган опіки та піклування) здійснювати виховання, утримання, навчання, представництво та захист прав і інтересів дитини, позбавленої батьківського піклування, протягом визначеного строку за винагороду.

7. Прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу - є приватно-державними формами виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки частину функцій – матеріальне забезпечення утримання дітей, оплату праці прийомним батькам, методичну підготовку прийомних батьків та допомогу їм у вихованні дитини, а також контроль за утриманням та вихованням дитини – держава залишає за собою.

8. Патронат – спеціальна форма влаштування дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання в сім'ю патронатного вихователя (його праця є оплачуваною) за умови розмежування прав і обов'язків по захисту прав та законних інтересів дитини між уповноваженою службою по патронатному вихованню та патронатним вихователем. Патронат є виключно тимчасовим заходом для невідкладного забезпечення сімейного догляду за дитиною на період, коли її сімейно-правовий статус є невизначеним.

9. Усиновлення є однією із перших, і найдавніших форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в результаті якої вони вибувають із системи державної опіки та піклування, втрачають статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, передаються в сім'ю та стають її рівноправними членами.

10. Опіка та піклування – особлива форма державної турботи про малолітніх та неповнолітніх дітей, що є сиротами або залишилися без піклування батьків, яка полягає у призначенні для них опікуна чи піклувальника у встановленому законом порядку з метою їх влаштування в сім'ю, якнайкращого забезпечення їхніх особистих немайнових та майнових прав і інтересів, зокрема щодо фізичного, інтелектуального і духовного розвитку дитини, її підготовки до самостійного життя. Опіка та піклування є тимчасовою формою влаштування дітей, на відміну від усиновлення, і носить індивідуальний характер та є різновидом представницьких правовідносин.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Падун Е. В. Приёмное воспитание как средство защиты прав детей в Украине / Е. В. Падун // Право и политика. – Кыргызская Республика, Бишкек, 2015. – № 2. – С. 203–207.
2. Падун Є. В. Інститут прийомного виховання в міжнародному приватному праві / Є. В. Падун // Юридична наука. – № 7. – 2015. – С. 41–45.
3. Падун Є. В. Нормативно-правове регулювання інституту прийомного виховання в сімейному законодавстві України / Є. В. Падун // Юридична наука. – 2015. – № 10. – С. 33–38.

4. Падун Є. В. Національна практика соціального супроводу та нагляду за утриманням дітей у прийомних сім'ях / Є. В. Падун // Юридична наука. – 2015. – № 11. – С. 85–90.
5. Падун Є. В. Соціальне сирітство як передумова виникнення та функціонування інституту прийомного виховання / Є. В. Падун, І. С. Тімуш // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2015. – Вип. 18. – Т. 2. – С. 18–21.
6. Падун Є. В. Зарубіжний досвід прийомного виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування / Є. В. Падун // Реформа цивільного та господарського законодавства в умовах сьогодення : матеріали міжкафедрального круглого столу (м. Київ, 15 квітня 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 32–34.
7. Падун Є. В. Поняття та сутність інституту прийомної сім'ї / Є. В. Падун // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення : тези VII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. Дню юриста України (м. Київ, 29 жовтня 2015 р.) : у 2 ч. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – Ч. 2. – С. 148–150.
8. Падун Є. В. Дитячі будинки сімейного типу як форма прийомного виховання / Є. В. Падун // Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні : тези доповідей міжн. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 30-31 жовтня 2015 р.). – Запоріжжя : ЗНУ, 2015. – С. 61–63.
9. Падун Є. В. Надання дитині статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування – головна умова прийомного виховання / Є. В. Падун // Матеріали VI Всеукр. наук. конф. «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Харків, 2 листопада 2015 р.). – Х. : ФОП Бровін О.В., 2015. – С. 321–323.
10. Падун Є. В. Здійснення нагляду за функціонуванням прийомних сімей / Є. В. Падун // Integrarea Republicii Moldova si Ucrainei in UE : Aspectul juridic, conferinta internatsonala stiintifico-practica (Chisinau, 6-7 noiem. 2015). – Р. 135–137.
11. Падун Є. В. Інститут прийомного виховання – основний засіб подолання соціального сирітства в Україні / Є. В. Падун // Актуальні проблеми сімейного права в євро інтеграційному вимірі : матеріали круглого столу (м. Київ, 8 лютого 2016 р.). – К., 2016. – С. 33–36.
12. Падун Є. В. Патронатне виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: історія та сучасність / Є. В. Падун // Матеріали наук.-практ. конф. «Цивільно-правове законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (м. Київ, 28 квітня 2016 р.). – Дніпропетровськ, 2016. – С. 46–50.
13. Падун Є. В. Поняття, завдання та принципи інституту прийомного виховання / Є. В. Падун // Матеріали круглого столу «Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті» (м. Київ, 30 травня 2016 р.). – Дніпропетровськ, 2016. – С. 48–51.
14. Падун Є. В. Договір про передачу дитини в прийомну сім'ю як гарантія дотримання її прав та інтересів / Є. В. Падун // Національні та міжнародні стандарти

сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку : матеріали круглого столу (м. Київ, 26 вересня 2016 р.). – К. , 2016. – С. 111–114.

15. Падун Є. В. До питання про права та обов'язки прийомних батьків / Є. В. Падун // Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 жовтня 2016 р.). – К. : Дніпро, 2016. – С. 70–73.

АНОТАЦІЯ

Падун Є.В. Інститут прийомного виховання в сімейному праві України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням інституту прийомного виховання в сімейному праві України. Розглянуто питання поняття, правової природи, сутності та значення інституту прийомного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Розкрито особливості виникнення правовідносин прийомного виховання та здійснено ґрунтовний аналіз, передбачених сімейним законодавством форм виховання та утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Здійснено дослідження таких форм прийомного виховання, як прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронат, усиновлення, опіка та піклування. Окреслено процедуру створення форм прийомного виховання та передачі дітей зазначеної категорії у прийомні родини. Досліджено питання щодо зарубіжного досвіду утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ключові слова: прийомне виховання, дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронат над дітьми, прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі.

АННОТАЦИЯ

Падун Е.В. Институт приемного воспитания в семейном праве Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2017.

Диссертация является комплексным научным исследованием института приемного воспитания в семейном праве Украины. Рассмотрены проблемы понятия, правовой природы, сущности и значения приемного воспитания детей-сирот и детей, лишенных родительского попечительства.

Обосновано, что становление и развитие института приемного воспитания, в общих чертах, совпадает с основными этапами становления государственности в

географических рамках современной Украины. Акцентируется внимание на том, что институт приемного воспитания был известен еще во времена Киевской Руси, и получил определенное развитие в законодательстве Российской империи, в состав которой входила и Украина. Исследованы и другие этапы, которые непосредственно влияли на развитие института приемного воспитания. Значительное внимание уделено правовому регулированию института приемного воспитания в современных условиях.

Сформулированы понятия приемного воспитания, как вида семейных правоотношений, и как правового института семейного права. Так, под институтом приемного воспитания предлагается понимать совокупность правовых норм, регулирующих отношения, возникающие в связи с временным помещением детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения, в семьи приемных воспитателей путем заключения договора между приемными родителями и уполномоченным органом государственной власти, коим является орган опеки и попечительства.

Выделены такие формы приемного воспитания: государственные формы (дома ребенка, детские дома, дома-интернаты), в которых дети содержатся полностью за счет государства, а функции воспитания исполняют профессиональные воспитатели; частно-государственные формы (приемная семья, детский дом семейного типа, патронатная семья), где дети содержатся за счет государства путем оказания приемным родителям социальной помощи на каждого приемного ребенка и денежных выплат за оказание услуг по воспитанию детей-сирот или детей, лишенных родительского попечения, функции воспитания при этом исполняют лица, получившие в установленном законом порядке статус приемных родителей; семейные формы (усыновление, опека (попечительство), где дети содержатся за собственные средства усыновителей, опекунов, попечителей, исполняющих функции опеки и попечительства на основании соответствующего решения, которое в первом случае порождает родительское правоотношение, во втором – отношение опеки (попечительства).

Доказано, что такие формы воспитания, как приемная семья, детский дом семейного типа, патронатная семья, имеют значительные преимущества воспитательного потенциала в сравнении с государственными формами опеки над детьми-сиротами и детьми, лишенными родительского попечения. Рассмотрен вопрос о возможности передачи ребенка, временно или постоянно оставшегося без попечения родителей, в семью приемного (фактического) воспитателя, без соответствующего статуса ребенка-сироты или ребенка, лишенного родительского попечения.

Аргументировано, что институт приемного воспитания должен рассматриваться как способ поддержки семьи (ее автономии) и обеспечения безопасности ребенка, предотвращающий изъятие ребенка из биологической семьи, что предусматривает отказ от применения такой меры семейно-правовой ответственности, как лишение родителей родительских прав.

Ключевые слова: приемное воспитание, ребенок-сирота, ребенок, лишенный родительского попечения, приемная семья, детский дом семейного типа, патронат над детьми, приемные родители, родители-воспитатели, патронатные воспитатели.

SUMMARY

Padun E.V. Institute receiving training in family law Ukraine. - Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.03 - civil law and civil procedure; family law; international private law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2017.

The thesis is a comprehensive research institution receiving training in family law Ukraine. The question of the concept, legal nature, essence and importance of receiving education institution for orphans and children deprived of parental care. The features of the emergence of legal education and foster conducted detailed analysis provided for family law based care and maintenance of orphans and children deprived of parental care. The investigation of such forms of education adopted as foster families, family-type orphanage, patronage, adoption, guardianship. Outlined how to create forms and foster education of children in this category adoptive family. The question regarding the maintenance of international experience orphans and children deprived of parental care.

Keywords: foster education, orphan, children deprived of parental care, foster family, family-type orphanage, patronage of children, adoptive parents, foster parents, foster carers.